

Fig. 1. Kirken set fra nord. KdeFL fot. 1993. - *The church seen from the north.*

TYRSTING KIRKE

TYRSTING HERRED

Sognet, der vel har givet herredet navn,¹ kendes 1453,² mens kirken tidligst nævnes 1524,³ da den måtte bidrage med 10 mark til Frederik I.s såkaldte landehjælp.

Kirkens ejerforhold er ikke oplyst før 1666,⁴ da kongen nævnes som ejer. Under Den store nordiske Krig søgtes Tyrsting ligesom adskillige andre kirker på egnen solgt, og der nævnes en auktion 1710. Det endte med, at etatsråd Peder Fogh, ejer af bl.a. Ryomgård på Djursland, erhvervede kirken 1712.⁵ Som det ofte var tilfældet, forbeholdt kongen sig tilbagekøbsret, og uden at de nærmere omstændigheder kendes, kan det konstateres, at kongen 1721⁶ påny ejede kirken, som han samme år solgte til Anne Mikseldatter, enke efter Thyge Jespersen (†1706, jfr. al-

terdisk) og efter ham ejer af hovedgården Mattrup (jfr. s. 3992). Siden fulgte kirken denne gård, blandt hvis ejere skal nævnes Anne Mikseldatters barnebarn, justitsråd Thyge Jesper Thygesen (adlet 1776 under navnet de Thygesen), der på forskellig måde tog hånd om sine kirker (jfr. bl.a. Sønder Vissing, s. 3815). 1766-67 lod han Tyrsting kirke nyopføre og forsynede den med overvejende nyt inventar⁷ (jfr. vindfløj og orgelpulpitur), 1. juli 1910 overgik kirken til selveje.

1615⁸ betalte kirken for et *tiggertegn* til en »stakkel«, og »i fjendetiden« blev den frarøvet en *†*alterdisk (s. 3974).

I hvert fald siden 1689⁴ har sognet været *anneks* til Klovborg (Vrads herred).

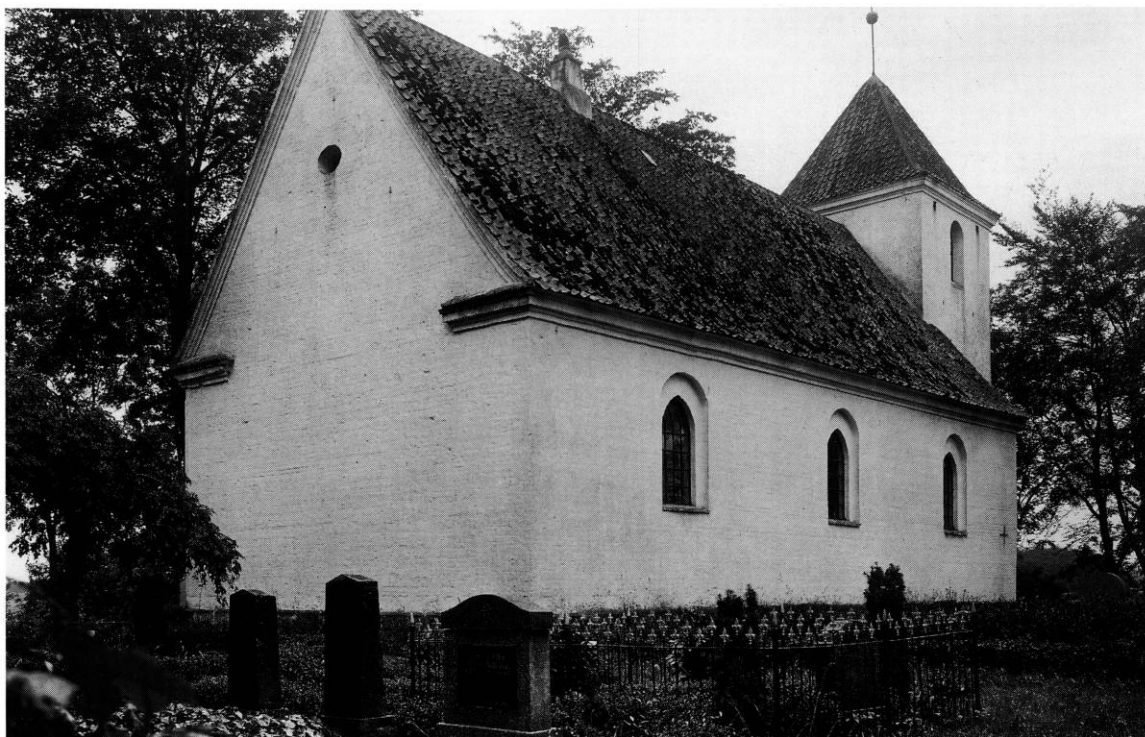

Fig. 2. Kirken set fra nordøst. Victor Hermansen fot. 1938. - *The church seen from the north-east.*

I et pragtfuldt kuperet landskab knejser kirken på en bakketop, der til alle sider har markante fald. Placeringen i det lille sogn er central, men som det bemærkelsesværdigt nok er tilfældet også andre steder i herredet, befinder kirken sig i nogen afstand fra den tilhørende, dog nu forsvundne landsby (fig.40) og ligeledes fra den bebyggelse, der i vore dage bærer stedets navn.

Kirkegården, hvis næsten kvadratiske form er bevaret, indtager bakkens øvre del og *begnes* af nyere kløvstensmure, der indvendig og på oversiden er cementpudset. 1619,⁸ da hegningen nævnes første gang i anledning af en oplægning, bestod den af stengærder. På grund af det skrånende terræn kan det ikke undre, at reparation af nedskredne partier omtales gentagne gange i årenes løb.

Der er tre *indgange*: Hovedporten, der udgøres af et par smedjærnsfløje mellem to piller svarende til muren, hver afdækket med en sandstensplade, sidder i vestsiden, skråt neden for

kirkens indgangsdør i tårnet, og er i sin nuværende skikkelse fra 1974. Sydligt i østsiden er der desuden en tilsvarende fodgængerlåde i forbindelse med en ikke mere benyttet sti; her er de ældre, murede, hvidkalkede piller bevaret. Endelig er der 1974 ved det nedennævnte redskabs-hus vestligt i nordsiden indrettet en køreport med to smedjærnsfløje.

Også indgangene nævnes tidligst 1619,⁸ da et par tømrere fra nabobyen Føvling sammen med to savmænd arbejdede en uges tid på af to netop indkøbte »ege på roden« at nyopføre et »†port-hus« til præstens heste samt port og låge. 1819⁹ omtales stakitlåger, og en halv snes år efter fremgår det, at der var låger i øst og i vest; 1857¹⁰ nævnes en i syd, og ved denne lejlighed ønskede synet alle fornyet og bemærkede, at der burde sættes »vandhætter på pillerne med bølgebeslag på hjørnerne«. Den ældre hovedport, fra 1908, bestod af murede, hvidkalkede piller med stakitfløje imellem (fig. 3).

Fig. 3. Kirken set fra vest. Victor Hermansen fot. 1938. - *The church seen from the west.*

Den hvidkalkede, teglhængte *redskabsbygning* i kirkegårdens nordvestre hjørne er opført 1972 efter tegning af Vinther og Roldsgård, Brædstrup.

Før nogle elme fornylig måtte fjernes på nordsiden, var kirkegården, hvor gange ønskedes anlagt 1854,¹⁰ på alle sider kranset af store løvtræer, navnlig elm og ask.

Langs kirkens sydside ligger en banket af småsten, på nordsiden er der græs, i øvrigt grus bortset fra et brolagt parti foran døren.

†*Gabestok*. Ligesom ved nabokirken i Grædstrup (s. 3938) bemærkede synet 1735,¹¹ at der tidligere ikke havde været nogen, men at den »nu vil sættes«.

EKSISTERENDE KIRKE

Kirken, der som nævnt er opført i 1760'erne,¹² er en rektangulær bygning, der indvendig ved en tværmur er delt i to dele: den østre, der andrager en trediedel,

indeholder koret, den anden, dobbelt så store afdeling, udgør forsamlingsrummet. En enkel, rundbuet åbning, hvis bredde udgør halvdelen af tværmurens længde, sætter kor og skib i indbyrdes forbindelse; i murens søndre del er en passage til prædikestolen. I korets østvæg er udsparet en niche af form og størrelse som koråbningen. Ved den vestre gavl står et relativt lille, samtidigt, i grundplan kvadratisk tårn, hvis underrum fungerer som våbenhus eller forhal.

Hele bygningen er rejst på en syld af sine steder synlige marksten, hvorover forløber en skråkantsokkel og herover et kvaderskifte, ligeledes af granit; hjørneblokke indgår i soklen. De to kvaderlag, ligesom funderingens store kampesten, stammer utvivlsomt fra den ældre kirke på stedet¹³ (jfr. nedenfor). I øvrigt er det hvidkalkede murværk udført i blokforbandt af gule tegl i periodens sædvanlige format. Alle facader kronnes med en muret, profileret gesims (fig. 5), hvis vandrette stykker i begge gavle er omkring halvdelen meter lange.

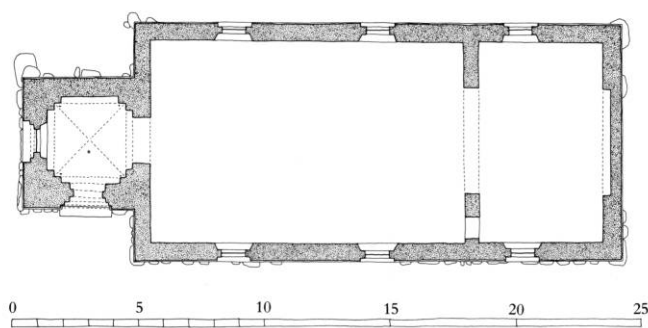

Fig. 4. Plan 1:300. Målt af John Bennetzen 1989, tegnet af KdeFL 1993. - *Ground-plan.*

Døren sad indtil 1878¹⁰ i tårnets vestside, altså i kirkens akse, hvor sporene efter den fladrundbuede åbning kan iagttages på begge murens sider; bredden har svaret til det eksisterende vindue, der i sin tid sad over døren. På synets foranledning blev indgangen nævnte år flyttet til sin nuværende plads i tårnets sydside, hvor den rundbuede åbning udvendig er mangefalset. I kirkens oprindelige skikkelse fandtes i den nordre side af vestgavlen en højsiddende, 120 cm bred døråbning, der udefra gav direkte adgang til *þherskabsstolen* (s. 3983); tilmuret efter synets ønske 1858.¹⁰ Den ses i dag som niche i væggen.

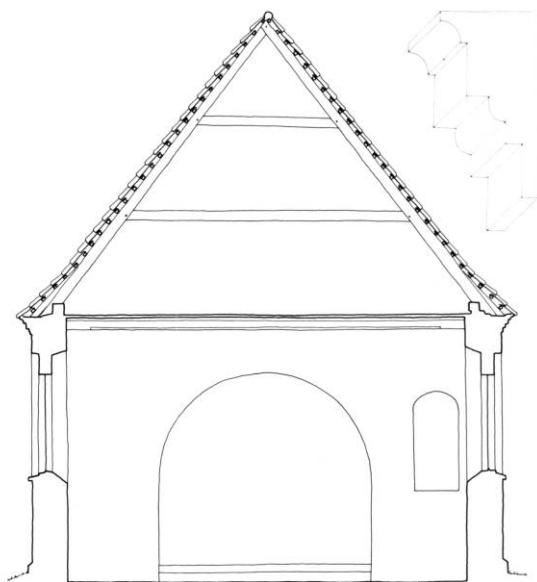

Fig. 5. Tværnit set mod øst 1:150. Målt af John Bennetzen 1989, tegnet af KdeFL 1993. Snit i gesims 1:20, KdeFL 1993. - *Cross-section of the nave looking east and section of the cornice of the building.*

Vinduerne fordeles sig med tre i hver langside og ét i tårnets vestmur. De rundbuede åbninger er svagt fladtrykte. Svarende til hele bygningens forenklede, arkitektoniske formverden må vinduerne oprindeligt have været falsede udvendig og smigede indvendig. Fornyerelser nævnes 1817⁹ og 1860;¹⁰ det er antagelig ved sidstnævnte lejlighed, at der indsattes de eksisterende jernrammer, som ved deres spidsbuede form og ved reduktion af lysningen afgørende har ændret bygningens karakter. På grund af den større murtykkelse har tårnvinduet en ekstra fals i ydersiden. Også tårnets tre enkle glamhuller er rundbuede. En lille, ellipseformet åbning i østgavlen oplyser kirkens tagrum.

I kor og skib er der gråmalet træloft med synlige bjælker, hvis kanter artikuleres med kvartstav. En fornyelse nævnes bl.a. 1865,¹⁰ og i forbindelse med en ombygning ønskede synet 1887 loftsbjælkerne lagt fri. Antagelig har loftet i begyndelsen været pudset og hvidtet.

Forrummet, hvis store vægnicher er rundbuede, overdækkes med et grathvælv, der set nedfra næsten har kuppelform, mens fire ribber ses på oversiden; der er afløbshuller i hjørnerne og et klokkerebshul nær toppen.

Tagene, der tidligst nævnes 1853,¹⁰ var dengang og er fortsat hængte med tegl ligesom tårnets pyramidetop. 1965 blev det oprindelige fyrretagværk forstærket.

Bortset fra de allerede anførte bygningsarbejder skal bemærkes, at der i 1890'erne gennemførtes en »større restaurering«,¹⁰ hvorved *gulvets* mursten udskiftedes med gule og grå fliser; delvis fornyet 1966. I stoleværket trægulv fra 1885.

Tårnets syd- og vestsider er blevet skalmuret ifølge synets beslutning 1908,¹⁰ 1948 og senest i 1960'erne.

Opvarmning med fjakkellovn i det nordøstre hjørne blev beordret af synet 1888;¹⁰ 1936 installeredes en fjkalorifer, mens det eksisterende varmluftsanlæg med fyr i redskabshuset er fra 1972, ændret 1985. Elektricitet indlagt 1922.

Vindfløjen (fig. 6), der kroner tårnets pyramidetag, bærer årstallet 1766, som angiver kirkens opførelsestid, samt bygherren Thyge Jesper Thygesens initialer.

INVENTAR

Oversigt. Skønt den lange række af stolegavle fra 1635 er overført fra den ældre bygning, domineres kirkerummet ganske af det øvrige inventar, med rokokkens viltre ornamentter, indrettet samtidigt med bygningen 1766-68. Kirkeejeren, Thyge Jesper Thygesen til Mattrup, har med en indskrift på pulpituret 1767 betegnet sig som den ydmyge bygherre. I lighed med andre af datidens godsejere som de Lichtenberg til Engelsholm og de Lindenpalm til Tirstrup, der lod deres kirker overdådigt udsmykke, har Mattrups ejer valgt en Horsens-billedskærer til at udsmykke sin kirke. Et nærliggende valg var Jens Jensen den yngre, der 1759 havde leveret det ganske tilsvarende inventar til Engum kirke, der hørte under Jesper Thygesens broder, Lars Thygesen til Bygholm. Jens Jensens

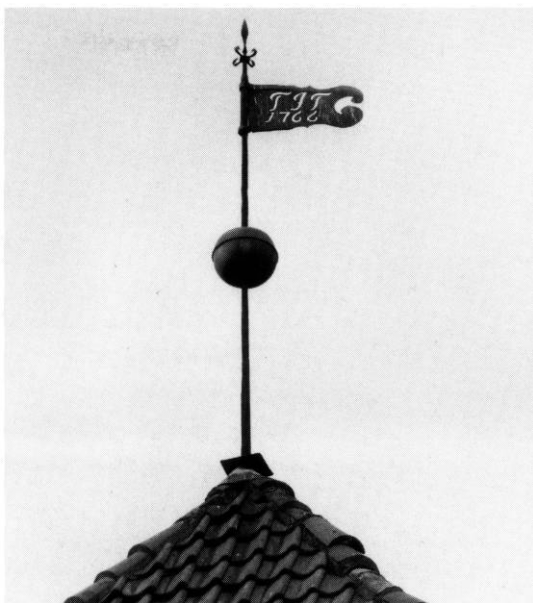

Fig. 6. Vindfløjen (s. 3967) på spiret. NE fot. 1992. *Weather vane.*

værksted har således udført altertavlen med de flankerende, lukkede stole, fontehimmel, prædikestol med himmel, døre m.m. til stoleværket samt pulpitur med malerier, signeret I. A.B. 1768, og fjerskabsstol. I altertavlen blev indsat et alabastrelief, signeret V.L. 1551, formentlig skåret af en syd-nederlandsk

Fig. 7. Indre, set mod øst. Ældre fot. i NM. - *Interior to the east.*

Fig. 8. Indre, set mod øst. NE fot. 1992 - *Interior to the east.*

billedskærer og antagelig stammende fra en $\dagger$ husaltertavle, der havde prydet alteret i Mattrups $\dagger$ kapel (jfr. s. 3992). - Døbefonten af marmor, fra 1760'erne, skyldes formodentlig billedhuggeren Johannes Wiedewelt, der har udført epitafiet over Emanuel Thygesen i Klovborg kirke.

Fra den ældre bygning er foruden de førnævnte stolegavle overført altersølv, alterstager fra o. 1640 og messehagel fra 1732.

Omkring 200-året efter kirkens indretning er inventaret blevet restaureret og den oprindelige stafefering med forskelligt farvede marmoreringer samt forgyldning istandsat og genopmalet efter fjernelsen af en overmaling »i rokokostil« fra 1896 i sort, hvidt og uægte forgyldning.

Alterbord, o. 1766-67, muret af ukendt materiale, idet bagsiden er overkalket og de tre øvrige sider dækket af masonitplader med påsømmet alterklæde. Det er 99 cm højt, ca. 210 cm bredt og 124 cm dybt.

Alterklæde, nyere, af mørkerødt fløj, uden dekoration (jfr. ovfr.). Den hvide lærredsug har bort med motiverne vindrueklase, kors og alterkalk. $\dagger$ *Alterklæder*. 1732, skænket af justitsråd Emanuel Thygesen sammen med en messehagel¹⁴ (jfr. s. 3975) og rimeligvis af samme stof og farve som denne. 1858f.¹⁰ ønskedes et nyt, der 1862¹⁵ beskrives som værende af rødt klæde med gul bræmme forneden. 1902¹⁰ anskaffedes et nyt af sort fløj.¹⁵

Altertavlen (fig. 11), fra o. 1766-67, er et rutineret udført billedskærerarbejde i rokoko, der ligesom hovedparten af det øvrige inventar er tilskrevet Horsens-mesteren Jens Jensen den yngre.¹⁶ I storfeltet indgår et syd-nederlandsk alabastrelief fra 1551.

Den store tavle, der foran korvæggen danner midtpunkt for en velkomponeret helhed sammen med de flankerende, lukkede stole (jfr. ne-

Fig. 9. Korinteriør, indrettet o. 1766-67. Altartavle, præste- og degnestol samt fontehimmel udført i Jens Jensen den yngres værksted, marmordøbefonten formodentlig af Johannes Wiedewelt. I altartavlen er indsat et sydnederlandsk alabastrelief fra 1551. NE fot. 1992. - Chancel interior furnished c. 1766-67. The altar-piece, the pews of the priest and the parish clerk, as well as the font canopy are by Jens Jensen the Younger's workshop; the marble font is probably by Johannes Wiedewelt. A south Netherlandish alabaster relief from 1551 is inset in the altar-piece.

denfor), er en forenklet udgave af samme billedskærers altartavle- og stolegruppe fra 1759 i Engum kirke (Vejle amt), der som forbillede har haft faderens, Jens Jensen den ældres, arbejder i Nørup (Vejle amt).¹⁶

Hvor de andre altartavler i midtfeltet har en skåret eller malet Korsfæstelsesfremstilling, har den i Tyrting et indfældet *alabastrelief*, signeret V. L. 1551, sandsynligvis af en kunstner fra de sydlige Nederlande. Som nævnt i Danske Atlas¹⁷ er altartavlen bekostet af kancelliråd [Thyge Jesper] Thygesen til Matrup, hvor der ifølge samme kilde var et lille tårnkapel (s. 3992), bygget 1577 af Erik Hardenberg, og »deri en Altartavle

med forgyldte Alabastes Billeder«. Dette relief har kirkeejeren i 1760'erne ladet indbygge i sin nye altartavle.

Det portalformede relief (fig. 10), der måler 87x58 cm, har en fremstilling af Dommedag med de dodes opstandelse, udført i flere planer og med de store forgrundsfigurer delvis frihugne fra baggrunden. På en lille jordklump forneden midtfor er indskåret den ovennævnte signatur og årstallet (fig. 13). Relieffet er delt i tre zoner: en øvre, himmelsk, hvor Kristus i skyer er flankeret af menneskenes forbedere, Maria og Johannes, ledsaget af henholdsvis kvinder og mænd og omgivet af svævende

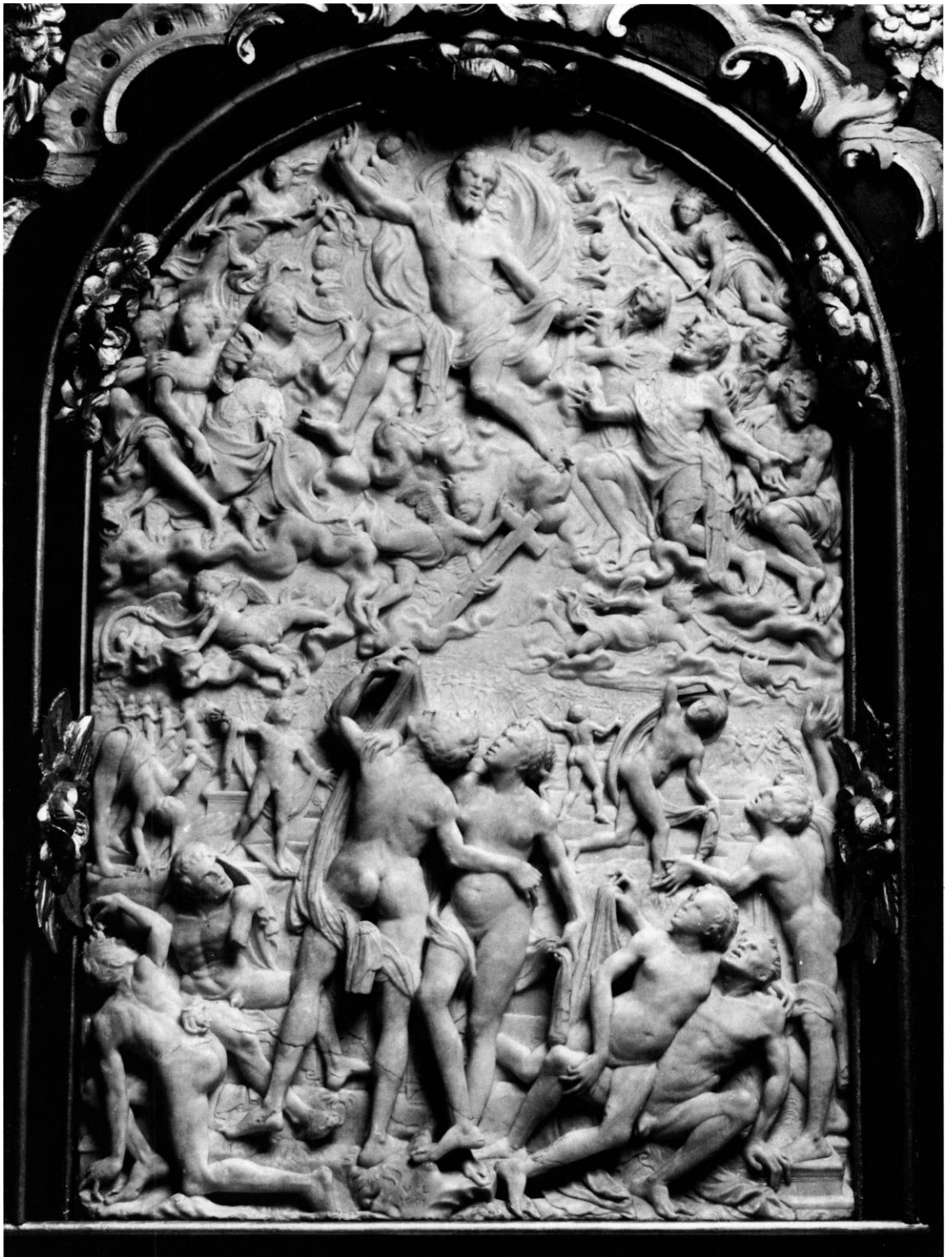

Fig. 10. Alabastrelief, et syd-nederlandsk arbejde signeret V. L. 1551, indsat i altertavlen fra o. 1766-67 (s. 3969). NE fot. 1992. - *The alabaster relief of south Netherlandish provenance, signed V. L. 1551, inset in the later altar-piece.*

Fig. 11. Altartavle fra o. 1766-67 udført af Jens Jensen den yngre. I midtfeltet indsat et syd-nederlandsk alabastrelief fra 1551 (s. 3968). NE fot. 1992. - *Altar-piece from c. 1766-67, made by Jens Jensen the Younger, Horsens. In the central panel an inserted relief of alabaster, a south Netherlandish work from 1551.*

engle. En nedre, jordisk, hvor mennesker opstår af deres grave, adskilt af en mellemzone (med små figurer i ganske lavt relief), hvor mennesker til den ene side af engle føres til himlen, til den anden af djævle mod helvedsgabets flammer.

I relieffets øvre del synes den velsignende Kristus at storme af sted, med flagrende hår og ge-

vandt, omgivet af en bræmme af hoveder af englebørn. Hans attributter, nådens lilje og det dømmende sværd, bæres af kvindelige engle. Til siderne gestikulerer de knælende menneskeforbedere, og under dem svæver en korsbærende og to basunblæsende englebørn. I relieffets nedre del ser de nøgne opstandne, herimel-

Fig. 12. Figur af Moses fra altertavlen fra o. 1766-67, udført af Jens Jensen den yngre (s. 3972). NE fot. 1992. - *Figure of Moses on the altarpiece from c. 1766-67, cf. fig. 11*

lem tæt sammenslyngede menneskepar, skræmt op mod lyset, dækkende sig med ligklædet. Relieffet er fint gennemarbejdet, figurernes anatomi og muskulatur diskret markeret, ansigts-trækkene udtryksfulde, hårbehandlingen nuan-ceret - alt udført i en tidstypisk, manieret stil, karakteristisk for nederlandske arbejder.¹⁸

Relieffet er læderet på forskellig vis. Nogle af figurerne har mistet en arm (Maria og en mand i forgrunden), en kraftig revne går tværs hen over nedre, venstre hjørne, og uheldige reparationer er foretaget på Maria og Johannes.¹⁹ - Den oprindelige forgyldning, som er nævnt ovenfor, er

formentlig afrenset ved relieffets anbringelse i altertavlen.

Relieffet må formodes at være anskaffet til et t-kapel på Matstrup, sandsynligvis af ejeren, den berejste rigsråd Erik Hardenberg (ca. 1534-1604), der ligesom faderen, Ejler Hardenberg, stod i et nært forhold til hoffet. Som andre fremtrædende adelsmænd på den tid har han erhvervet et nederlandsk relief til en husaltertavle til sit nye kapel.²⁰

Ved altertavlens udførelse i 1760'erne har billedskæreren stået over for en bunden opgave, indføjelser af et gammelt alabastrelief i en ny, træskåret ramme. Altertavlens opbygning²¹ er den traditionelle, arkitektoniske, men med »ny-modens« rokoko-storvinger og ornamenten. Over et højt postament med kraftige fremspring står fremskudte frisøjler flankeret af pilastre, begge sæt med korintiske kapitæler. Den forkrøppede gesims, med glat frise, bærer en volutgavl, hvorpå sidder to englebørn, der ser op mod den strålekrans, der omgiver skyerne, med englehoveder, om en trekant med Jahves (malede) navn. Foran tavlens konkave sidestykker står 94 cm høje (incl. sokkel) figurer af, i nord, Moses (fig. 12) med lovens tavler (og ny stok), i syd den velsignende Kristus med den korsbærende verdenskugle, udført med titelbladet til den Resen-Svaningske bibel fra 1647 som forlæg.²²

1966-68 er altertavlen blevet snedkermæssigt istandsat, og i forbindelse hermed afdækkedes rester af tempera, på kridtgrund, af den oprindelige staffering fra 1767, der gav grundlag for en opmaling og ny forgyldning. En yderligere farvereparation efter fugt- og svampeskader blev foretaget 1979. Tavlens arkitektoniske dele står i hovedsagen med forskelligt farvet marmorering, brunlig, rødgrå, rødbrunlig og gråsort, på lysere understrygninger. Figurernes og storvingernes bundfarve er lys, perlegrå med svagt grønlig tone. Der er anvendt megen forgyldning på ornamenten og detaljer. Jahves navn er sortmalet på gylden baggrund, skyerne blå; kornaks gulbrune, vindruer og blade mørkegrønne.

Den oprindelige staffering var dækket af fire farvelag: 1) Formentlig fra 1800'ernes første halv-

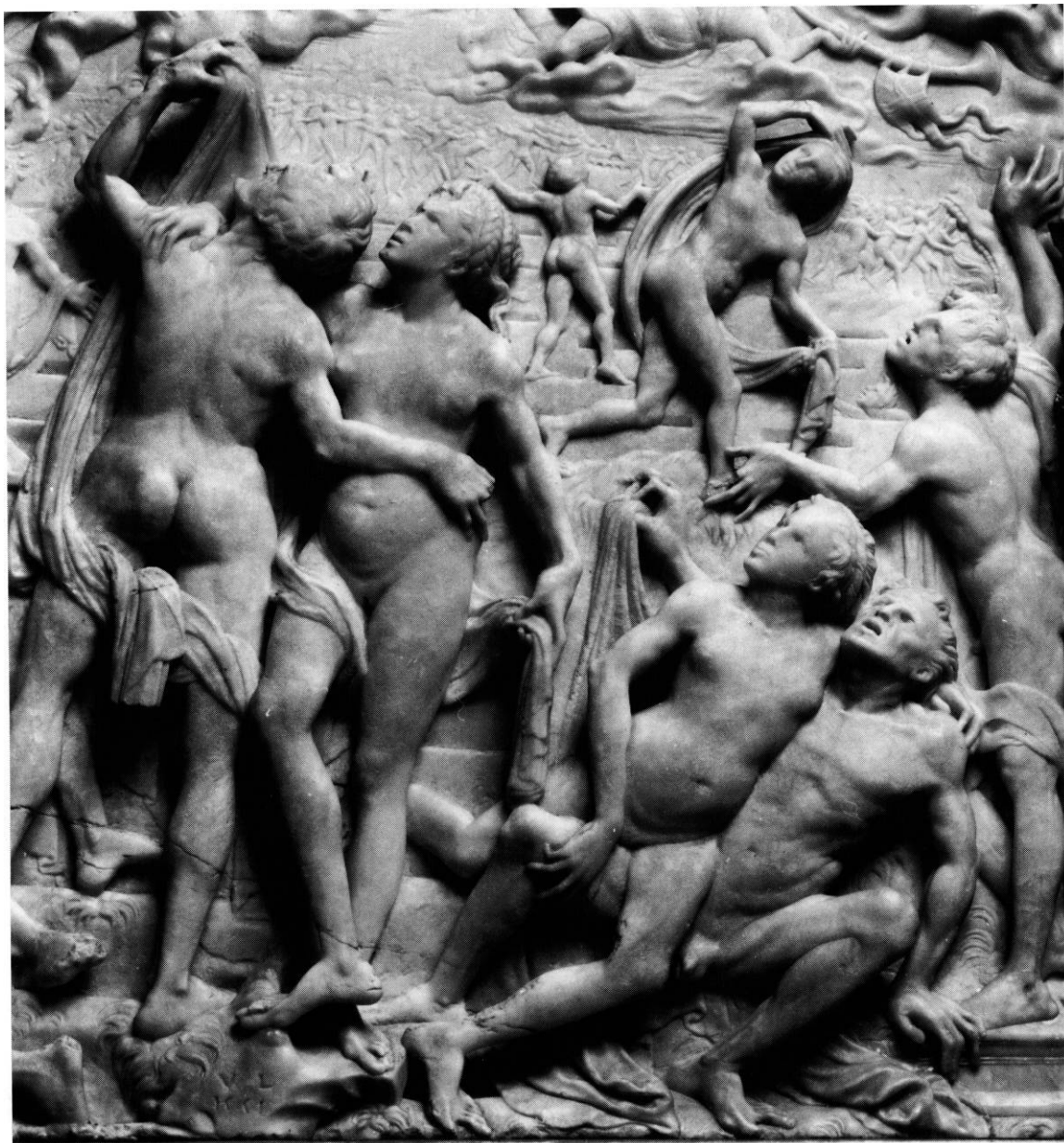

Fig. 13. Udsnit af altertavlens alabastrelief med signaturen V. L. 1551, jfr. fig. 10 (s. 3969). NE fot. 1992. - *Detail of the alabaster relief with signature V. L. 1551, inset in the altar-piece, of fig. 10.*

del en gråmaling i to nuancer, enkelte partier med grågul marmorering samt nogen uægte forgyldning. 2) Fra 1864-65 en egetræsmaling, søjler og pilastre dog fremhævet ved en grå marmorering; sølvbronze på kapitælerne. 3) 1896 blev alt træværk i kirken malet hvidt, sort og guldbronzeret, »i rokokostil« (jfr. fig. 7). 4)

O.1929, en gentagelse af forrige farvesætning, den hvide farve udført med hvid lak.¹⁵

En *altartavle* er tidligst omtalt 1728 og beskrives da som meget sirligt anstrøgen.¹¹

Altarsølv. *Kalk* (fig. 14), samlet af dele fra forskellig tid; 21,5 cm høj. Foden formentlig fra kirkens opførelsestid o. 1766, bæger og knop fra

Fig. 14. Alterkalk og disk. Kalken formodentlig samlet af fod fra o. 1766 samt bæger og knop fra 1691-92. Disken udført 1706 af Mogens Thommesen Løwenhertz, Horsens, og skænket af Anna Michelsdatter, enken efter Thyge Jespersen til Mattrup. (s.3973f.). NE fot. 1992. - *Chalice with cup and knob probably from 1691-92 combined with the foot from c.1766. The paten made 1706 by Mogens Thommesen Løwenhertz, Horsens, donated by the widow of Thyge Jespersen of Mattrup.*

1691-92, den sidstnævnte antagelig med detaljer fra en $\dagger$ renæssancekalk (jfr. ndf.). Den sekstungede, almindelig barokprofilerede fod har på en af fodtungerne et støbt krucifiks, fæstnet ved splitter på bagsiden. Korstræts konturer og stråler fra korsmidten er indgraveret ligesom skriftbåndet med »Inri«, med indprikkede, store skriveskriftsbogstaver. På fodpladen stempel for guldsmeden Knud Rasmussen Brandt, Horsens (Bøje II, 1982, nr. 6145). Sekskantede skaftled med småstave ved overgangen til den med foden samtidige knop, der på over- og underside har rundbuede tunger, krydsskraveret som vinduer, samt seks fremspringende rudebosser med versalerne »Jesus n« (for nazaræus) graveret på forsiden. De små, rude stillede rosetblade, der ses mellem bosserne, stammer antagelig fra den nedenfor nævnte $\dagger$ kalk, der 1692²³ blev »repareret« og forgyldt. Nævnte år skal Thyge Jesper Thygesen til Mattrup have ladet kalken omgøre,²⁴ det vil bl.a. sige forsyne med et nyt, glat bæger, der bærer hans indprikkede initialer

»TT« (med store skriveskriftsbogstaver) under den lille tud.

Disken (fig. 14), udført 1706 af Horsens-guldsmeden Mogens Thommesen Løwenhertz, er 14,3 cm i tv. Den er ret flad og har på fanen et graveret Georgskors, mesterstempet (Bøje II, 1982, nr. 6126) samt en indskrift graveret med store skriveskriftsbogstaver: »Tyge Iespersen. Anna Michels Daatter. Anno 1706«. Formodentlig en mindegave skænket af enken efter Tyge Jespersen til Mattrup, død 1706.

$\dagger$ Alterkalk og $\dagger$ disk, 1631 givet af Tyge Brahe til Mattrup og hans hustru Birgitte Brock.²⁵ Ifølge inventarlisten 1681 var den forgyldte sølvkalk brækket og ubrugelig; omlavet 1691-92, antagelig ved omsmeltning og genanvendelse af enkelte dele (jfr. ovenfor). 1681 nævnes, at den tilhørende disk var »bortrøvet i fjendetiden«. En $\dagger$ kalk og $\dagger$ disk af tin, omtalt 1681,²³ blev formodentlig anvendt i stedet for den ødelagte sølvkalk.

Fig. 15. Kandelaber af støbejern fra 1896, tidligere bragt på altersranken (s. 3975, jfr. fig. 7). NE fot. 1992. - *Candelabrum of cast iron from 1896, earlier set up on the altar rail.*

Fig. 16. Dåbskander, af blik fra 1862, af messing fra 1906 (s. 3978). NE fot. 1992. - *Baptismal ewers. Tin ewer, 1862, and brass ewer, 1906.*

Alterkande, 1844,¹⁰ fra Den kgl. Porcelænsfabrik, sort, med guldkors og -kanter. Opstillet til pynt på skab i koret.

Vinskummeske, 1902,¹⁰ med stempel for guldsmeden Adolf P. Falck, København (Bøje I, 1979, s. 254),²⁶ Københavns bymærke og gardeinens, Simon Groth.

Oblataske, 1862,¹⁰ af porcelænen fra Bing & Grøndahl, sort, med guldkors etc. En tilsvarende, lille *skål* anskaffet 1903¹⁰ sammen med en anden, nu forsvundet.

Alterstager (fig. 17), o. 1640, ca. 29 cm høje, med ens profiler, men en smule forskellige i størrelse og led. Høj, profileret fod, hvis øvre vulst har flere inddrejede linier på den flade overside. Skaft med indknebne led og skiver på hver side af fladtrykt kugleled. Den mindre lysekål, med næsten samme, men omvendte, profiler som fodens, har ingen lysetorn. I stedet er antagelig 1896,¹⁰ da stagerne blev restaureret,²⁷ indsat en messinglyseholder, 8 cm i tv. I inventariet 1681/82²³ er omtalt to gamle, brækkede *kobberlysestager*, måske de nuværende.

Et *†krucifiks*, formodentlig til alteret, skal ifølge Danske Atlas¹⁴ være skænket 1732 af Emanuel Thygesen.

To *kandelabre* (fig. 15), 1896, af bronzeret støbejern, 67 cm høje. De har slankt, midtdelt skaft bærende fire krydsstillede arme med lyseholdere; over midten en tilsvarende, på balusterskaft. På orgelpulpituret, oprindeligt opstillet på hver af alterskrankens endepostamenter.

Syvarmet lysstage, med versalindskrift: »Thyrsting kirke 1954. Anna og Christian Vandsø», graveret på den runde fods lodrette midtled. Skaftet er mangeledet, de let buede arme har ringled, lyseholderne nedadvendte kraver.

Messehagler. 1) (Fig. 20), ifølge Danske Atlas¹⁴ skænket 1732 af Emanuel Thygesen. Den rigt udstyrede hagel er af mørkerødt fløj med silkebroderet, applikeret krucifiks og bredt guldbroderi langs kanterne. Korset måler 51,5 cm fra skriftbåndets overkant til underkanten af de korslagte knogler under kraniet forneden. Kristusfiguren (fig. 18) hænger i let buede arme med hovedet hældende mod venstre skulder. Øjne og mund er lukkede; tornekronen snoet. Lændeklædet er bundet op med en flig ved højre hofte, benene er tæt sammenstillet, med overlagte fødder. Legemsfarven er syet med hvid silke på blegrød satinbund, der nu træder frem flere steder på grund af slid, hvilket giver en

Fig. 17. Alterstager fra o. 1640 (s. 3975). NE fot. 1992. - *Altar candlesticks from c. 1640.*

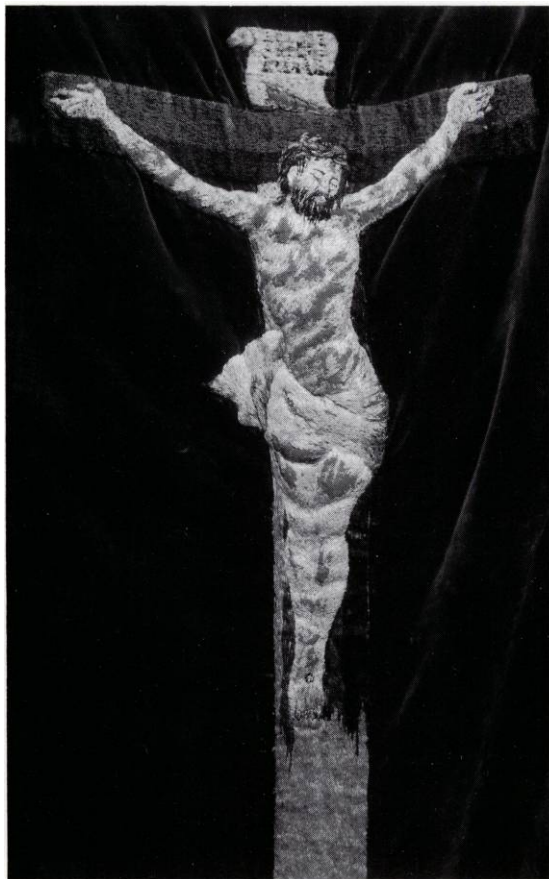

Fig. 18. Applikeret krucifiks på messehagel, antagelig fra 1732, jfr. fig. 20 (s. 3975). NE fot. 1992. - *Appliqué crucifix on the chasuble, probably from 1732, cf. fig. 20.*

Fig. 20. Messehagel, antagelig skænket 1732 af Emanuel Thygesen (s. 3975). NE fot. 1992. - *Chasuble, probably donated 1732 by Emanuel Thygesen.*

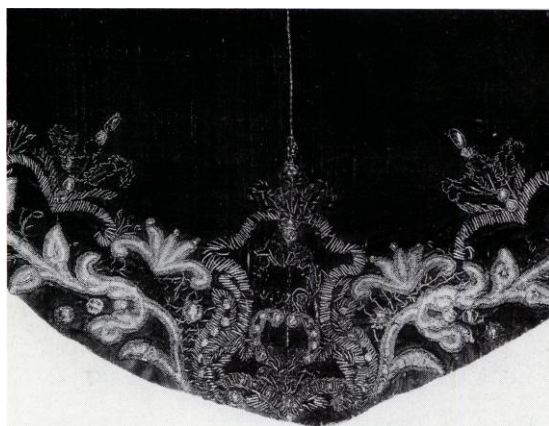

Fig. 19. Guldbroderi på messehagel, antagelig fra 1732, jfr. fig. 20 (s. 3976). NE fot. 1992. - *Golden embroidery on the chasuble, probably from 1732, cf. fig. 20.*

ganske fin effekt som af blodpletter! Disse kan dog ikke være oprindelige, da de også ses på det hvide skriftbånd med de sortsyeede versaler: »Inri«. Ansigtets detaljer er syet med brunt, torne-kronen er hvidgrøn og lysbrun. Lændeklæde og kranium er hvide, dets detaljer ligesom nagerne sorte; korstræt er syet med to brune nuancer. - På både for- og bagstykke er langs alle kanter et bredt guldbroderi (fig. 19) syet direkte på fløjlet. Yderst forløber en bladranke ledsaget af blomster vekslende med småkroner; på ryg-sidens langsider afbrydes ranken af et stort, kro-neagtigt ornament, syet af spundet guldtråd. Et skjoldformet ornament, i lignende teknikker, er syet både foroven og -neden på ryg-siden samt nederst på forsiden. Denne har bredt V-formet

udskæring med slids ledsaget af bladbroderi. Lukket med fire (nyere) hægter på højre skulder. Begge skulderstykker er afkortet, antagelig på grund af slid. Nyere foer. Restaureret 1970.²⁸ Opbevaret i skab ved korets vestvæg.

2) O.1970, af grøn, korsprydet damask, med Y-formet rygkors vævet med to gule nuancer og med rødt, snoet kantbånd; udført i Dansk paramenthandel. Ophængt i præstestolen.

†*Messehagel*, tidligst omtalt 1717,¹¹ da den ønskedes underfoeret og kantet med snore.

Alterskranke, 1896,¹⁰ med drejede balustersøjler under profileret håndliste, opstillet i let bue, ved enderne afsluttet af panelleret, korssmykket postament for de samtidige kandelabre (jfr. ovfr.). Oprindelig sort- og hvidmalet; nu står søjlerne hvide, det øvrige gråt. †*Alterskranker*.

1) Formodentlig fra 1760erne, ifølge en beskrivelse 1862¹⁵ bestående af 32 i form af vaser udsavede brædder og med to låger lukket med skydere. Formen var en svag bue mellem de to lige låger samt yderst til hver side et konkavt felt. 2) 1865,¹⁵ efter forslaget tilsyneladende med drejede søjler af poleret eg.

Døbefont (fig. 22 og 9), af marmor, formodentlig udført i 1760erne i billedhuggeren Johannes Wiedewelts værksted.²⁹

Fonten er ca. 76 cm høj, medregnet det kvadratiske, tætrifledede granitpostament, hvis sider måler 36 cm, højden 23 cm. Materialet er hvid marmor, for kummens vedkommende gullig-hvid med grå årer og pletter, foden derimod mere gråhvid med blågrå årer. Selve fonten består af en lav, kvadratisk sokkel, hvorpå den blødt afrundede fod, med indknebet skaftled, der foroven har spinkel rundstav under vulst. Den store, ovale kumme,³⁰ 72 cm lang (uden hoveder), 58 cm bred midtpå og 20 cm dyb, har glat, nedadbøjet mundingsrand over hulstav med lille afsæt ned mod kummens buede underside. Profilleddet afbrydes ved hver af kummens ender af et kraftigt fremspringende barnehoved (fig. 23), indrammet af vinranker, der foroven danner et slags diadem med en lille muslingeskal. Hovederne er lidt forskellige, det nordre, hvis næsetip er let beskadiget, mere smilende end det søndre. Opstillet midt for alterskranken.

Fig. 21. Fontehimmel fra o. 1766-67, udført af Jens Jensen den yngre (s. 3978). NE fot. 1992. - *Font canopy from c. 1766-67, probably made by Jens Jensen the Younger.*

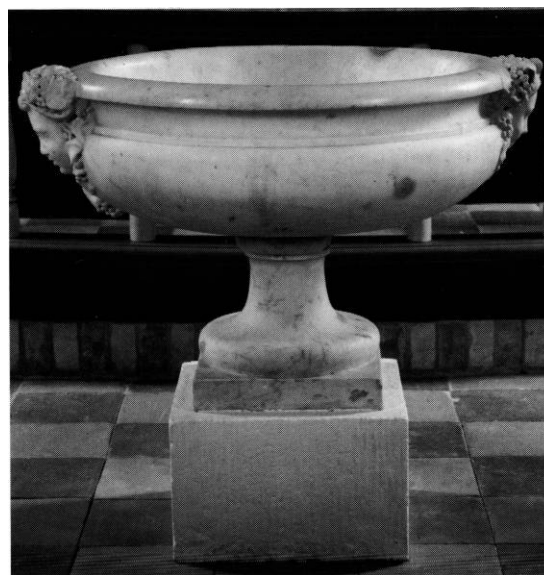

Fig. 22. Døbefont af marmor, formodentlig udført i 1760erne i billedhuggeren Johannes Wiedewelts værksted (s. 3977). NE fot. 1992. - *Marble baptismal font, probably made in the 1760s by the sculptor Johannes Wiedewelt's workshop.*

Fig. 23. Barnehoved på marmordøbefonten, formodentlig udført i 1760'erne i Johannes Wiedewelts værksted, jfr. fig. 22 (s. 3977). NE fot. 1992. - *Child's head on the marble font, probably made in the 1760s by Johannes Wiedewelt's workshop, cf. fig. 22.*

†»Stenfont« nævnt 1683;²³ 1731¹¹ var den »i god stand«.

†Dåbsfad, af messing, tidligst omtalt 1731,¹¹ senest 1862.¹⁵ Det havde i bunden »udpuklet nogle utydelige figurer og i kanten munke-skrift«, en beskrivelse der tyder på, at det har drejet sig om et af de almindelige, sydtyske fade fra 1500'ernes slutning.

Dåbskander (fig. 16). 1) 1906,¹⁰ af messing, 32 cm høj, med hullet fodled, udbugende korpus smykket med graveret bladranke og klokkeformet hals med stor tud og kantet hank. 2) 1862,¹⁰ af forniklet blik, ca. 30 cm høj til toppen af det lille, trekloverprydede kors på det hvælvede låg. Konisk korpus med profillister fornedet; stor tud og bøjlehank. Nu ude af brug.

Fontehimmel (fig. 21), o. 1766-67, af fyr og eg,³¹ antagelig udført af billedskæreren Jens Jensen den yngre. Oval, bossesmykket »kronering« med små, tredelte bladtopstykker. Bag disse er skiftevis anbragt lidt højere blomsterspir

og akantusbladformede bøjler, der foroven er samlet omkring et ophængningsled og midtpå er smykket med et stort, vinget barnehoved (ét fornyet).¹⁵ Himlens flade underside har en reliefskåret strålekrans, hvorpå skyformationer; herunder er ophængt en due med udbredte vinger. Jernophængningsstang med tre gyldne og røde trækugler. Englehoveder, due, topblade samt kroneringens bund er malet gråhvide, akantusblade, blomsterspir og strålekrans forgyldte, underside og skyer gråsorte.

Prædikestol (fig. 25) og himmel, o. 1767, et veludført rokoko-arbejde fra Jens Jensen den yngres værksted¹⁶ med samtidige malerier, der formodentlig er udført af samme mester som pulpiturmalerierne. Stolen, hvis fyrretræskonstruktion svarer til altertavlens, har fire fag adskilt og flankeret af bånd med akantusbladoprulninger, smykket med skårne rosenranker ophængt i rocailler. Kraftig, profileret krongesims og højt postament, hvis vældige midtvulst over hjørnesammenstødene har påsatte, blystøbte rokoko-kartoucher. De spinklere hjørneornamenter på felternes profilrammer er af samme materiale. Underbaldakinen består af fem flot skårne volutbøjler, der på siderne er smykket med slanke rocailler, på forsiden af blomsterophæng. De glatte, buede felter mellem bøjlerne er fornyet i forrige århundrede. Stolens hængestykker har form af gennembrudte rokoko-kartoucher med varieret skårne blomster og blade. Den hviler på en firesidet, balusterformet bærestolpe med øvre, drejede volutter.

Prædikestolen er tilpasset skibets sydøstre hjørne på en sådan måde, at kun de direkte synlige sider er dekoreret. Således mangler baldakinbøjlerne udskæring på den side, der vender mod væggen, og stolens smallere, glatte vægfelt har intet maleri.³² De tre øvrige felter, der måler 43,5x23 cm (det sydligste 27 cm bredt), har lærredsmalerier påsømmet brædderne bagved.³³ Det er brystbilleder af de tre evangelister, siddende ved et bord, læsende eller skrivende, malet i kraftige farver. I et nedre ovalfelt er med grå, hvidskyggede versaler skrevet deres navne, fra øst: »Mathias (fejl for Mattæus!), Marcus, Lucas« (fig. 24). - En samtidig bogstol, på stolens

gesimsplade, har profileret konsol og lille, svej-
fet midtstøtte; pladen fløjlsklædt.

Lydhimlen har fire fag, hvis gesims er rigere
profileret end stolens, mens de rocaillesmyk-
kede kronebøjler er enklere; de bærer et øvre sæt
blomstersmykkede volutbøjler, hvorpå et lig-
gende Gudslam med bagudvendt hoved.³⁴ Top-
stykkerne er fintformede rokoko-kartoucher.
Under himlens plane underside hænger en due
med udbredte vinger.

Stafferingen på stol og himmel er den oprin-
delige,³⁵ på kridtgrund, fremdraget og udbedret
ved restaureringen 1967, efter at overliggende
lag var fjernet (jfr. s. 3967). Farverne er over-
ensstemmende med altertavlens, marmorering-
en lidt kraftigere rødbrun på gesims og posta-
ment, sort på vulst og friser. På lydhimlen står
den oprindelige, (fornye)de gyldne versalind-
skrift: »Salige ere de som høre Guds ord og be-
vare det«. I øvrigt er anvendt blågrøn marmore-

Fig. 24. Maleri af evangelisten Lukas på prædike-
stolen fra o. 1767 (s. 3978). NE fot. 1992. - *Painting of
St. Luke on the pulpit from c. 1767.*

Fig. 25. Prædikestol, o. 1767, udført i Jens Jensen den
yngres værksted (s. 3978). NE fot. 1992. - *Pulpit
c. 1767, made in the workshop of Jens Jensen the Younger.*

ring på baldakin- og kronebøjler, grågrønt på
rocailler samt forgyldning på alle ornamenter,
blade og kanter. Bærestolpen er mørk gråblå,
himlens underside blå, duen forgyldt. - Opgan-
gen til stolen, langs sydvæggen i koret og gen-
nem en rundbuet åbning i triumfmuren, har
drejede søjler og profileret håndliste samt ret-
kantet, panelleret endestolpe svarende til alter-
skrankens, nok fra 1896.³⁶ Gråmalet i flere nuan-
cer.

†*Prædikestol* er tidligst nævnt 1717, da den be-
høvede en »jordfast pæl«, dvs. en bærestolpe.
1728 var både den og altertavlen »meget sirligt
anstrøget«. ¹¹

Stolestaderne stammer for hovedpartens ved-
kommende fra 1635, overflyttet fra den gamle
kirke. Fra nyindretningen o. 1767 er derimod de
to østligste gavle, med tilhørende paneller, i
begge sider, endvidere alle døre, der lukkes med

Fig. 26. Stolestadegavl fra 1635, døren fra o. 1767 (s. 3980). NE fot. 1992. - *Bench-ends 1635, door c. 1767.*

skydere, og formodentlig ryglænene (enkelte i nordsiden dog nye). Bænkene er antagelig de oprindelige, af eg, men i nyere tid øget i bredden. De 25 stort set ens gavle (fig. 26), hver med to profilerede fyldinger, har topstykke med reliefkonturerede volutter bærende tandsnitliste hvorover profileret trekantgavl. Tredie østligste gavl i syd har på topgavlen reliefskåret »Anno 1635« under roset, den tilsvarende gavl i nord bærer en indskrift med reliefversaler: »den 30 agvsti(!) C.D.S. TRS (sammenskrevet, muligvis for giveren C.D... søn, Tyrsting?). Gavlene vestfor har varierende reliefskæringer: forskellige Jesumonogrammer, roset, beslagværk eller bladkviste.

De østligste gavlpår i nord og syd har på gavlplankerne en riflet, opefter indadsmalnende pilaster, med profilkapitæl. Over en spinkel profilliste er topstykket udformet i lighed med de ældre, men den lidt anderledes profilerede trekantgavl er lavere og har indvendig tandsnitliste, og volutterne flankerer her et profileret, trapezformet felt. Det østligste stade i syd er indrettet som degnestol med lille offerbakke op-

sat på gavlen. Stolestaderne er nystaffet 1988 i grå nuancer og med gule lister samt på dørenes øvre ramme genopmalede, gulbrune, sortskyggede skønskriftsbogstaver, ens i begge rækker fra A i øst til O i nord (i syd, ved orgelopgangen kun til N). Den oprindelige staffing omfattede gråt i gavl- og topfelter samt på dørfyldinger, hvis rammer var blågrå, profillisterne gule. Senere overmalinger var overensstemmende med altertavlens (jfr. s.3972f.).

En *bænk* i våbenhuset har 1992 erstattet to andre fra 1865.¹⁰

De to *lukkede stole* (fig. 9 og 29) til henholdsvis præst og degn, flankerende altertavlen, er som nævnt ovenfor samtidige med denne og ligeledes udført i Jens Jensen den yngres værksted. Både i opbygning og ornamentik svarer de til stolene i Engum af samme billedskærer, men i enklere udformning. De ganske ens stole, helt af

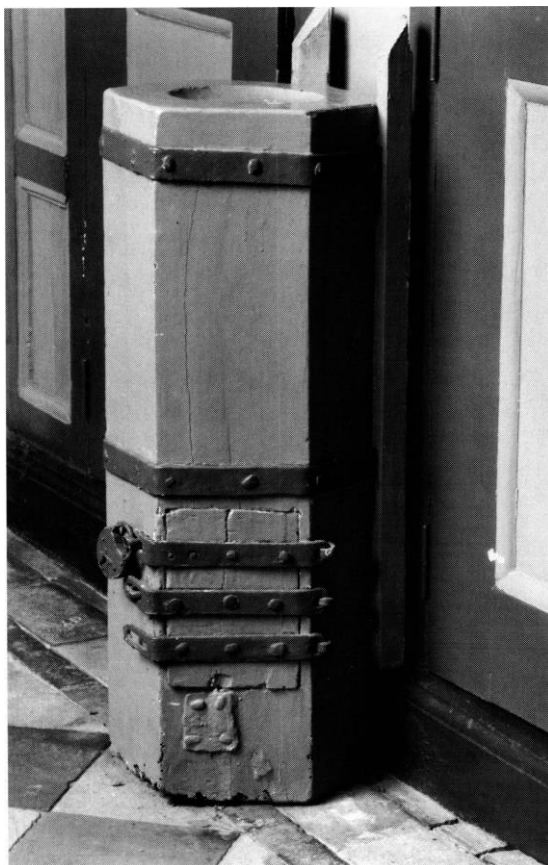

Fig. 27. Pengeblok fra 1700'erne (s.3981). NE fot. 1992. - *Alms post from the 18th century.*

fyr, er opstillet i korets østre hjørner. Ved hjørnerne af panelværket og på høje, flade postamentfremspring står korintiske pilastre bærende en omløbende, kraftig krongesims. Denne er over forsicens dørfelt smykket med et rokoko-topstykke som på altertavlens midtfelt, men enklere og delvis fornyet foroven.³⁷ På hjørnerne har stået en art topspir eller vaser på en firkantet sokkel, hvoraf ses mærker på gesimsens overflade, derimod er på sidestykkerne intet spor af topornamenter. Stolenes for- og sidepaneler har nederst fyldingsfelter i enkel ramme og herover et højrektangulært felt med et ornament i gennembrudt arbejde, knækbåndsvolutter omgivet af akantusløv, dørstykkets bredere felt (fig. 28) rigest udsmykket. Døren har glat låseplade med lille, bøjet metalhåndgreb. Begge stole har en enkel bæk med rygpanel mod øst-væggen, størstedelen fornyet 1966-68 og igen

Fig. 28. Dørfelt fra prærestolen fra c. 1767, jfr. fig. 9 og 29 (s. 3981). NE fot. 1992. - *Carved door panel of the priest's pew c. 1767, cf. figs. 9 and 29.*

Fig. 29. Degnestol o. 1767, udført i Jens Jensen den yngres værksted (s. 3980). NE fot. 1992. - *Pew for the parish clerk c. 1767, made by the workshop of Jens Jensen the Younger.*

1979 sammen med de til væggene stødende panelstykker.³⁸

Stolenes oprindelige staffing, overensstemmende med altertavlens, er afdækket og genopmalet 1968f. samt repareret 1979. Rameværket er vissengrønt-sort, med rødbrun marmorering på frise, pilastre og nedre fyldingsfelter. Den skårne ornamentik er lysgrå-grønlig, med (ny)forgyldning som tavlens; akantusløvet gulbrunt. Indvendig står begge stole blågrønne.

Armstol til præsten, antagelig fra 1896, med trapezformet sæde og profilerede armlæn, der går i ét med det buede kopstykke, støttet af kraftige balustre; drejede balusterben. Mørkegrå malet, sædet beklædt med sort stof. I korets sydvesthjørne.

Pengeblok (fig. 27), 1700'erne, sekskantet, 73 cm høj træblok beslået med to vandrette, smalle jernbånd, en låge forneden på den ene side lukket med tre hængslede jernbånd med slidse over øsken. Foroven et cirkulært, hulet felt, i hvis midte en rektangulær jernplade med penge-

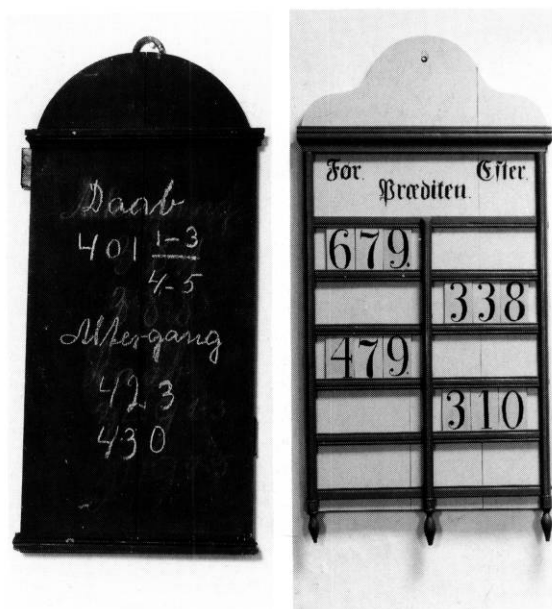

Fig. 30. Salmenummertavler fra 1858f. og 1889 (s. 3984). NE fot. 1992. - *Psalm boards from 1858f and 1889.*

slidse. Nu gråmalet, båndene mørkegrå. På bagsiden ses ældre egetræsmaling samt indsnit, så blokken kunne tilpasses stolerækkens fodrem. Nu løst opstillet ved nordre stolestade i vest.³⁹ - En *tfattighøse* af blik anskaffet 1860.¹⁰

Pulpitur i vest, med giverindskrift 1767 og malerier fra 1768, signeret I A B. Brystpanelet består af 11 fag, der fra nord- og sydvæg skyder sig ledvis udefter mod øst, således at de tre midterste fag over indgangen rager længst frem, flankeret af skiftevis skråt- og ligestillede fag. De 11 profilindrammede felter adskilles af glatte pilastre, der har lille, gennembrudt rocaille⁴² (flere fornyede) både som kapital og hængestykke. Den rigt profilerede kronliste har nyere dækplade. Pulpituret støttes ud for indgangen af fire retkantede stolper, med øvre, reliefskåret Jesumonogram i lille felt, antagelig fra 1858,¹⁰ da der langs vestvæggen i syd indrettedes opgang til det nye orgel.

I de to yderste felter er hvidmalede kursivindskrifter på sort baggrund. I syd: »En Dag er bedre i din / Forgaard, end ellers Tu=/sinde, ieg vil heller vog-/te Døren i min Guds/Huus, end

længe boe/i de ugudeliges Boliger./Psalm.: 84 Cap. 11 v.« I nord:

»Guds Huus at Bygge var min Agt
Gud selv gav lykke, Raad og Magt
Ham ofrer ieg det gierne,
Han give mig at side(!) her
at smage selv, hvad synd der er
I Ordets søde Kierne.
Hans Godhed altid blive ved,
at legge Grund til Kierlighed
For sig og sine Lemmer,
Han selv skal altid Æren faae,
naar ieg i ydmyghed kand naae
det hand ved mig selv fremmer
Thyge Jesper Thygesen,
den 14de Juni, Ao. 1767.«

I de ni mellemste felter er indsat *oliemalerier* på lærred, hvert 63,5x42,5cm, påsømmet fagenes bagvæg. Fra syd er motiverne: 1) Kristi fødsel og hyrdernes tilbedelse, 2) Jesu dåb, 3) Forklærelsen på bjerget, 4) Jesu død, 5) Kvinderne ved graven (fig. 32). Malerens signatur: »1768« over »I A B«⁴³ (skrevet med tynd, brun streg skygget med hvidt) står på enden af stenkistens låg. 6) Himmelfarten. Herefter tre allegoriske malerier med tilhørende indskrifter med lysgul kursiv på brunsort bund: 7) Troens vej. I et landskab knæler en mand med oprakte hænder og opadvendt ansigt mod Jahves navn i lysskær og skybræmme, hvorfra en arm rækker en opslået bog frem, hvori læses: »Psalm: 32 C: 8.v.« Nederst indskriften: »Herre Iesu, som er fød, død og opstan-/den mig til beste, lær mig den Vey,/som ieg skal vandre paa til Livet.« 8) Livets vej (fig.31). På en bjergkams smalle sti bevæger mennesker sig opad mod lyset. I forgrunden forneden står skræmte mennesker ved kanten af et flammehav. Indskriften: »Livsens Vey er for den Kloge oven til/paa det han skal undvige fra Helvede/neden til. Ordsprog: 15. Cap. 24.v.« 9) Det ny Jerusalem. I et tomt landskab ses en befæstet by, oplyst af stråler fra himlen. Indskriften: »Salige ere de, som giøre Hans/Befalninger, paa det deres magt/maae vorde over livsens træ, og de/maae indgaae igiennem portene til/Staden. Aab: 22. Cap. 14.v.«

Malerierne, der antagelig er udført af meste-

Fig. 31. Pulpiturmaleri af Livets vej, udført af »I. A.B. 1788«, jfr. fig. 35 (s. 3982). NE fot. 1992. - *Painting on a panel in the gallery signed by "I. A. B. 1768"; the Way of Life, cf. fig. 35.*

Fig. 32. Pulpitur maleri af kvinderne ved graven, signeret »I. A.B. 1768« (s. 3982). Georg N. Kristiansen fot. 1967. - *Painting on a panel in the gallery, signed by "I. A. B. 1768"; the Women at the Sepulchre.*

ren for prædikestolens evangelister, skildrer livfuldt bevægede skikkelser i landskabelige omgivelser med fremhævelse af kontrasten mellem lys og skygge.

Ved pulpiturets istandsættelse 1967⁴⁴ blev malerierne rensat og den oprindelige marmorering på rammeværket fremdraget og istandsat: gråsort på kronlisten, brunligt på pilastreneres øvre del, grønrdeligt på den nedre, fodlisten brunsort. Rammerne omkring malerierne er sorte, den indvendige liste gylden ligesom kanterne på de gråmalede rocailler.

En *therskabsstol* på pulpituret var formodentlig indrettet samtidig med dette. Den udvendige opgang hertil med dør i vestvæggen længst mod nord (jfr. s. 3966) blev fjernet 1858,¹⁰ da orglet (s. 3984) indtog *†*stolens plads.

Fra *therskabsstolen* stammer muligvis tre udskårne *rokoko-dekorationer*,⁴⁵ der nu befinder sig på Mattrup. De to er ens (fig. 34), men spejlvendte, ca. 105 cm høje, og har ved langsiden slanke akantusblade, i øvrigt rokoko-kartouche med småblomster på rammen omkring en stor rocaille, samt til hver side herfor slanke rocailler forbundet ved fletværk, alt i gennembrudt arbejde i flere planer. Det tredie, antagelig et topstykke (fig. 33), ca. 68 cm bredt, har tilsvarende storrocaille med øvre »flammeblad« anbragt midtfor. Stafferingen gråblå med lidt forgyldning. De elegante udformede rokoko-ornamenter, der ganske svarer til altertavlens og rimeligvis også er udført af Jens Jensen den yngre, har formodentlig henholdsvis flankeret og kronet fronten eller dørpartiet til herskabets *†*pulpiturstol.

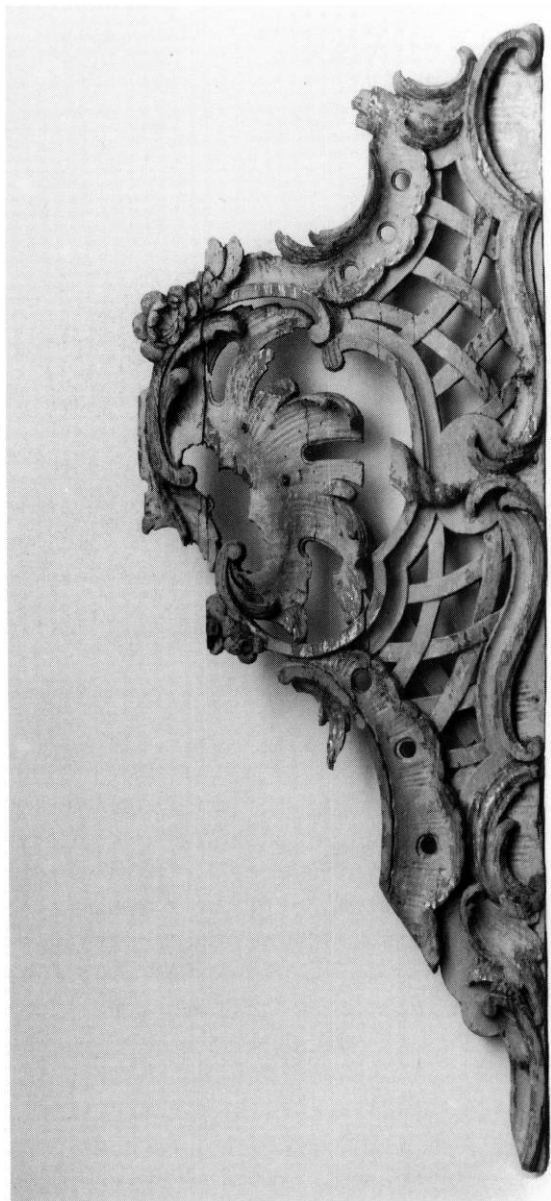
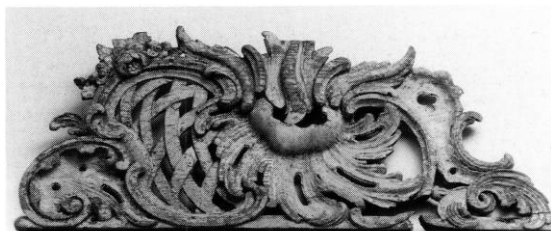

Fig. 33-34. Rokoko-top- og sidestykke fra o. 1767, muligvis fra *th*erskabsstol på pulpituret (s. 3983). NE fot. 1992. - *Rococo top- and side-pieces c. 1767, possibly from *th*manorial pew in the gallery.*

Orgel, 1855,⁴⁰ med fem stemmer, bygget af P. U. F. Demant, Dalum, med anvendelse af ældre piber og facadeornamenter. Disposition: Gedact 8 Fod, Gamba 8 Fod, Principal 4 Fod, Floite 4 Fod, Octav 2 Fod; senere ændret til: Gedact 8', Gamba 8', Fugara 8', Principal 4 Fod, Floite 4 Fod. Ved en restaurering 1962 genskabte Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby, den originale disposition, omend med ændrede navne: Gedakt 8', Fugara 8', Principal 4', Fløjte 4', Oktav 2'.⁴¹ På vestpulpituret, med nordvendt spillebord. Facaden, der er opbygget oven på pulpiturbrystningen og kronet af gesims og trekantgavl, har ét kvadratisk pibefelt. De udskårne akantusranker ved pibernes fødder og mundinger hidrører antagelig fra det tidligere *th*orgel. Ramme- og panelværk er brun- og gråmalet, akantusrankerne bronzerede.

*th*Orgel, nedtaget før 1851.¹⁰

Salmenummertavler (jfr. fig. 30). 1) Anskaffet 1858-59¹⁰ sammen med to *th*andre; af fyr, med profilliste forneden og ved overgang til buegavl. Sortmalet, beregnet til påskrift med kridt. 2-3) To ens, fra 1889,¹⁰ med tunget topstykke over profilliste; spinkle halv søjler med hængedråber deler tavlen i ti rum til skydetal. Sortmalet fraktur og tal, i øvrigt gråmalet i to nuancer. - Til skydetallene er lavet to rektangulære *fyrretræskasser* inddelt i to gange fem rum. På den ene langside sortmalet »1889«.

To ens *lysekroner*, fra »5. maj 1945« ifølge graveret versalindskrift på hængeskuglen. De har syv lysearme og 14 flade, fantasifugleagtige pryddarme og som topfigur en dobbeltørn. Gørtlerens navn, »K.Eibye«, er stemplet på kanten af den armbærende skive. Ophængt over midtgangen. Tidligere hang her to *th*jernlysekroner (jfr. fig. 7), bestående af to tætsiddende, cirkulære jernbånd, hvorpå var hæftet 12 lyseholdere. To krydsende, nedadbuede bånd, med lille hængesknap, dannede en art baldakin. Kroneringene var ophængt i tre jernstænger foroven fæstnet til lille jernbåndskrone om stang, hvorpå riflet plade med opstående, gennembrudte metalblade.

Klokker. 1) »Støbt til Tyrsting kirke i året 1888 af Eijsbouts i Holland«. Af støbestål. Skriftbånd

Fig. 35. Indre, set mod vest, bl.a. med pulpitur fra 1767 (s. 3982) og tilmuret indgang til þerskabsstol (s. 3966 og 3983). NE fot. 1992. - *Interior to the west, with gallery from 1767.*

om halsen med reliefversaler mellem to friser, den øvre bestående af afsnit på 10 cm.s længde, hver med de hellige tre konger rækkende gaver til Maria med Jesusbarnet; bagved Josef og foran æsel og ko. Den nedre frises afsnit indeholder to personer med oprakte hænder, mellem dem vaser og yderst atter to personer i tæt kontakt. 86 cm i tv. m.

2) (Fig. 37). 1908, omstøbning af þklokke nr. 1. 67 cm i tv. m. Om halsen et skriftbånd med reliefversaler: »Omstøbt af M Seest. L. Andersen efft. Aarhus«. Herover et bånd med skiftevis firblad og medaljon med firkløver, i relief. Som kron- og lavfrise er anvendt en spinkel korsblomstbort, der muligvis er aftryk af en dekoration fra en omstøbt 1500tals klokke. 1987

konstateredes en revne i kronen. Nu anbragt på jorden tæt ved indgangen.

†Klokker. 1) (Fig. 36). 1430rne(?), støbt af Peter Jensen (Petrus Johannis) fra Randers,⁴⁶ der har leveret klokker til mange nørrejske kirker. Om halsen et skriftbånd, begrænset af to par rundstave, med reliefminuskler: »magister petrus de randrvs est fvsvs«⁴⁷ (mester Peter fra Randers er støberen). Klokken var 75 cm høj incl. kronen med de glatte, facetterede hanke, hvorimellem der på kronepladen var spinkle, udløbende ribber. Den udaterede klokke, også uden støbermærke, er af Uldall sammenlignet med mesterens klokke i Ajstrup, Ålborg amt, fra 1433, der har delvis samme indskrift. For en datering til 1430rne taler tillige, at Peter Jensen

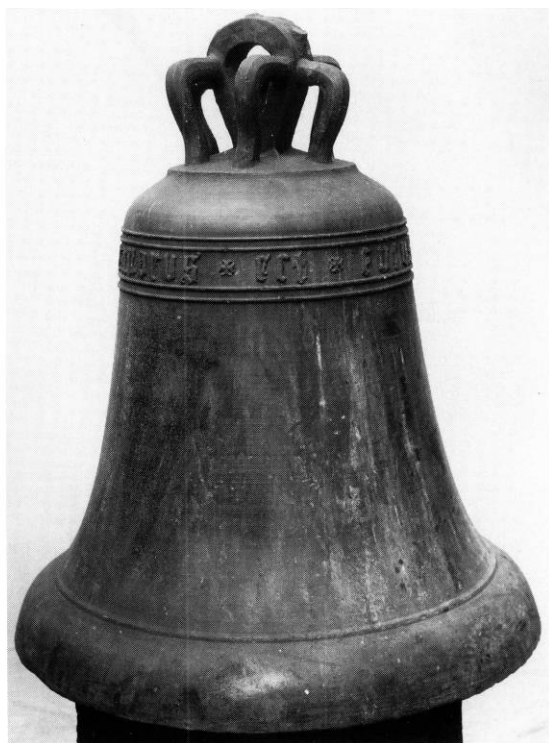

Fig. 36. †Klokke støbt i 1430rne(?) af Peter Jensen fra Randers (s.3985).E. Tromholt fot. o. 1908. - †Bell cast in the 1430s(?) by Peter Jensen, Randers.

1430 havde støbt en †klokke til Voerladegård (s. 3868). Da Uldall beskrev klokken 1890, var den revnet, men omstøbtes først 1908¹⁰ (jfr. ovenfor). - 1681 hang den »i tårnet«²³ (jfr. s.3987). - 2) Ved klokkeskatten 1528/29⁴⁸ afleverede kirken en klokke, der vejede 1½ skippund og 4½ lispund (276 kg).

GRAVMINDER

Fragment af *gravsten fra 14-1500rne, med nedslidte rester af en minuskelindskrift i relief inden for et bueslag, kontureret med dobbeltlinie. 1877⁴⁹ har man ment at kunne læse »... ac requiescat ...« (... og hviler ... (ental)). Den gråhvide kalksten, nu 55x83 cm og 11 cm tyk, er uden dekoration på det synlige stykke; i øvre venstre hjørne er en aflang fordybning, muligvis til ankerfæste i en mur. Stenen ligger nu som øverste trappetrin til den østre kældernedgang til her-

regården Mattrups midtfloj. Muligvis stammer den fra Tyrsting kirke.

†Begravelse. 1717¹¹ nævnes »et gammelt, forfaldent begravelse nær korsdøren«.

Kirkegårdsmonumenter. Støbejernskors. ⁵⁰ 1) O. 1865, minde over gårdmand Claus Arp, f. i Holsteen 10.juni 1820, død i Thyrrsting 29.marts 1865. Indskrift med reliefkursiv. Latinsk kors på profileret jernsokkel, ialt 120 cm højt, nedsat i granitplade. Korsarmene afsluttes af konkavt indskårne buer, og her indenfor ses relieffer af, foroven, sammenlagte hænder, til siderne symmetrisk plante og nederst Dødens genius lænende sig til krukke og holdende nedadvendt fakkel. Herunder »M&J«, for Møller og Jochumsen, Horsens jernstøberi. Korsets bagside glat. Opstillet syd for tårnet.

2) (Fig. 38), o. 1866, over »Min elskede Datter Bertha Arp«, f. i Thyrrsting 25.okt. 1851, død smst. 10. apr. 1866. Latinsk kors, 91 cm højt, med hjerteformede korsarmsender; skrifttyper, og relieffer som nr. 1, samt støbermærket, her på stammens fodstykke. På samme gravsted som nr. 1.

Fig. 37.Klokke, støbt 1908 af M. Seest, Århus;nu ude af brug (s. 3985). NE fot. 1992. - Bell, cast 1908 by M. Seest, Århus; now out of use.

To *kalkstensplader* (fig. 39) med Jesumonogram, nu opstillet på hver side af indgangsdøren, stammer muligvis fra Matstrup, hvis portal har nogle tilsvarende, våbenprydede plader fra 1578.⁵¹ De er svagt rødlig, kvadratiske, siderne måler 35 cm og er 6-7,5 cm tykke. Inden for en flad karnisprofil har de en reliefudsmykning med et diagonalstillet Jesumonogram indskrevet i bladkrans. Begge plader er glat afbanet på kanterne, den ene med rester af mørtel, bagsiderne er groft tilhuggede. Den ene plade blev 1967 fundet under prædikestolens bærestolpe, den anden på kirkegården.

ÆLDRE KIRKE

Før opførelsen af den nuværende kirke blev den ældre revet ned, og som nævnt genanvendtes i hvert fald en del af dens granitkvadre. At dømme efter iagttagelse 1985 i forbindelse med arbejder i gulvet har den oprindelige stenkirke, som man måtte forvente, været smallere end efterfølgeren. Det så ud til, at den nuværende sydmur står på samme sted som forgængerens, mens en fundering i nordsiden tydede på, at det ældre skibs indvendige bredde havde været omkring 6,5 m. Den forsvundne kirke havde et teglhængt våbenhus af bindingsværk.

Orienteringen har øjensynlig været den samme som nu, dvs. praktisk taget solret.

Af de få oplysninger, der foreligger om den ældre *bygning*, kan kun udledes et meget ufuldkomment billede. De genanvendte materialer⁵² røber, at den må have haft skråkantsokkel, og at murene i øvrigt, i hvert fald delvis, har været af granitkvadre. I anledning af revner og udskriden bemærkes 1735, at nordmuren var af kampesten, men den præcise betydning af dette ordvalg lader sig næppe bestemme. 1728 skulle *loftet* repareres, hvorfor kirken antagelig ikke har haft hvælvinger. En notits 1747 lader formode, at *gulvet* var af mursten.¹¹

Tagene nævnes første gang 1615⁸ i forbindelse med reparation. En murer fra nabobyen Nørre Snede arbejdede en halv snes dage sammen med tre hjælpere for at ordne taget med sten købt i Horsens og kalk hentet i Daugbjerg. 1687-88²³ blev der lagt 18 opgange bly op, og år 1700 skulle blytaget forbedres. 1737 var taget i god

stand bortset fra skibets sydside, der var tækket med spån og trængt til reparation.

Et »tårn«, hvori der 1615⁸ blev indlagt to bjælker, hvor klokken hang 1681-82,²³ og som år 1700 var teglhængt, har antagelig været en *tagrytter*. 1717 ønskede synet »klokkehuset« brudt ned og opbygget af nyt.¹¹

Et *våbenhus* nævnes første gang 1728, da det manglede tagsten; 1737 konstaterede synet, at et nyt var opført af teglhængt bindingsværk.¹¹

INVENTAR

Af den ældre bygnings faste inventar er kun bevaret stolegavle og bænke fra 1635. En del genstande tilknyttet gudstjenesten er også overført til den nye bygning, således altersølv og alterstager samt messehagel. Oplysninger om forsvundet eller ændret inventar fra perioden før 1766 må søges under de enkelte stikord ovenfor.

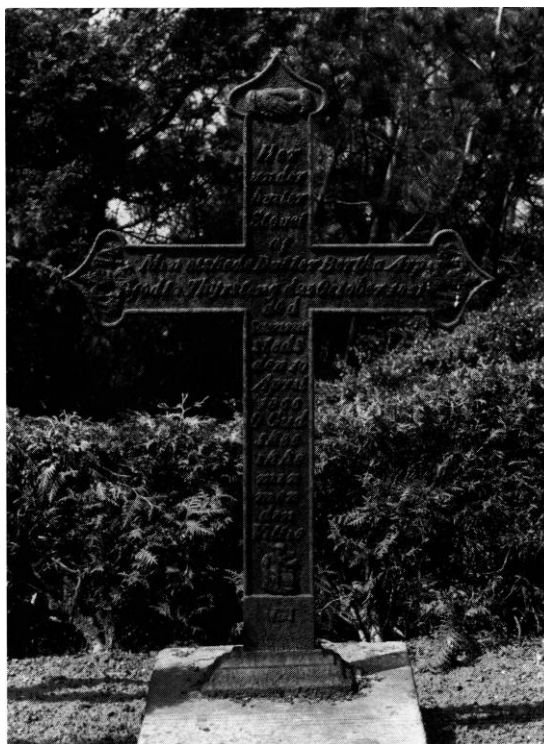

Fig. 38. Støbejernskors nr. 2 over Bertha Arp, †1866. Fra Møller og Jochumsens jernstøberi, Horsens (s. 3986). KdeFL fot. 1993. - *Cross no. 2 of cast iron, to Bertha Arp, died 1866. From the iron foundry Møller and Jochumsen, Horsens.*

KILDER OG HENVISNINGER

Ved embedet: Synsprotokol 1862-1992. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Gammel Skanderborg amt i almindelighed s. 2874 samt fortætelser s. 2875. Fagordbog s. 15.

NM2: Håndskrift: F. Uldall: Om de danske Landsbykirker VI, 1890, s. 76-79. - Indberetninger ved J. B. Løffler 1877 (bygning og inventar), Erik Bayer 1908 (malerier på prædikestol og pulpitur), Georg N. Kristiansen 1964, 1967-68 og 1979 (inventar), Lunden Hecklen 1966 (prædikestol), Erik Skov 1967 (kalkstensplader), Sonja Støvring-Nielsen og Else Østergaard 1970 (messehagel), Mogens Larsen 1978 (inventar), Henrik Græbe 1985 (fbygning og begravelse), Vibeke Michelsen 1992-93 (inventar og gravminder). - Udskrifter af de gennemgåede arkivalier findes i NM.

Notebøger. NM2: Søren Abildgaard IX, 1771, s. 33-34 (bygning og klokke).

Tegninger og opmålinger. NM2: Plan og opstalt samt stolestader ved Hans Vinther 1984. *Kunstakademiets Bibliotek:* Forslag til ombygning af Mattrup ved J. D. Herholdt i 1850'erne. Orgelpulpitur, stolestader m.v. ved Niels Faber og Ida Krøger 1937-38. *LA Vib:* Skitse og korrespondance vedr. tagrep. 1887-88 (B 239. 125).

Kgl. Bygningsinsp. Århus: Tegninger og korrespondance siden 1909.

Litteratur Medd. ÅrhSt. 1967, s. 66-68 (200 års jubilæum og istandsættelse), 1974, s. 73 (varmeanlæg og redskabsbygning, udskiftning af loftsbrædder), 1989, s. 163 (rep. af tårn); N. J. Israelsen: Mattrup. Mattrup 1993.

Historisk indledning ved Lars Bisgaard, beskrivelse af kirkegård og bygning Kjeld de Fine Licht, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen og orgel ved Ole Olesen. Engelsk oversættelse ved Jean Olsen. Redaktionen afsluttet 1993.

¹ Kong Valdemars Jordebog, udg. ved S. Aakjær 1926-45, s. 6, 15. I note 62 antydes muligheden af, at Tyrsting og Vrads herreder tilsammen har udgjort ét herred.

² Repert. II, nr. 239.

³ DaMag. 4. rk. II, 40.

⁴ RA. DaKanc. Fortegn, og div. dok. vedk. kirker og sognekald i Danmark og Norge 1630-1702, jfr. falterkalk.

⁵ Kronens Skøder I. juni. Den lokale amtmænd, etatsråd Grabow nævnes som køber 1710 (RA. Rtk. Århus stift. Dok. vedk. bortsolgte kirker 1710 og 1711), og kancelliassessor Hans Leegaard lod 1711 sin handel gå tilbage (LA Vib. Århus bispearkiv. Specifikation af de kgl. kirkers indkomster (C 3. 1075)). Kongens korntiende var solgt 1688 (Kronens Skøder 2. juli).

⁶ Kronens Skøder 24. febr.

⁷ 1736 havde Niels Thygesen på Mattrup solgt kirken til sin halvbroder Christian Fischer på Allinggård (LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkeergsk. og kirkernes jura patronatus 1695-1738 (C 3.1153)), men før 1765, da godsets jordebog blev tinglyst (LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1763-68, f. 311 f. (B 24. 699)), var kirken atter i Mattrups besiddelse.

Angående den nye kirke skriver Abildgaard 1771, den er »afgrunden ganske nye opbygget meget smuk og indvendig både kostbar og zirlig«, og synet 1775 siger det samme: For få år siden af ny opbygget og i meget god stand (note 11).

⁸ RA. DaKanc. 6 års kirkeergsk ... 1620 (B 184 e).

⁹ LA Vib. Provstearkiver. Århus amts sdr. provsti. Synsprot. 1817-54 (C 30. 1-2).

¹⁰ LA Vib. Provstearkiver. Tyrsting-Vrads hrdr. sdr. provsti. Synsprot. 1837-1911 (C 33. 1-4).

¹¹ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700-1803 (C 3. 1166-1176).

¹² Der nyopførtes kun få kirker i denne periode. Adskillelse mellem kor og skib som i Tyrsting kirke praktiseredes normalt ikke. Som en samtidig gårdkirke kan anføres den af Carl Hårleman tegnede kirke ved Øveds kloster i Skåne.

Blandt de mange bygmestre, der var virksomme i Østjylland på denne tid (jfr. O. Norn: Bygmester Anders Kruuse, i Kulturminde 1944, s. 33-79 og K. Voss: Bygningsadministrationen i Danmark under Enevælden, 1966, s. 313f og passim), kan som op-
havsmand til Tyrsting kirke peges på Chr. Jensen

Fig. 39. Kalkstensplade med Jesumonogram antagelig fra 1578 og stammende fra den daværende patronatsejers herresæde, Mattrup (s. 3987, jfr. s. 3992, fig. 1). NE fot. 1992. - *Limestone slab with the Sacred Monogram, probably from 1578, originally in the portal of Mattrup manor, seat of the church patron.*

Mørup, der havde opgaver for Fischer på Allinggård (jfr. N.J. Israelsen: Fischers hospital i Grønbæk og bygmester Christian Mørup, i MIV IX, 1979, 32-49 og samme 1993, s. 29) og Anders Møller, der for Thyge Jesper Thygesens bror, Lars, forestod det nærliggende Bygholms ombygning.

¹³ Ved nedennævnte flytning af døren er til lukning i tårnets vestside benyttet en kvader, der i modsatte sider har henholdsvis rundstav og skråkant. Stammer den fra sydsiden, hvor det nye dørhul blev brudt, eller er den hentet andetsteds?

¹⁴ DaAtlas. s. 199, jfr. HofmFund. I, 1756, s. 335.

¹⁵ Synsprotokol 1862-1992.

¹⁶ Otto Norn: En østjysk Billedskærerslægt fra det åttende Aarhundrede, i NMArb. 1939, s.52f. - Påvirkning fra Jens Jensen d. y.s. læremester Jørgen Arentsens Slache (jfr. bl.a. dennes fontegitter og -himmel i Horsens klosterkirke) kan dog også spores, på fontehimlen og ornamentfelterne i de lukkede stole (jfr. Vibeke Michelsen: Snedkere og billedskærere i Horsens snedkerlav 1603-1745, i Synligt og Usynligt. Studier tilegnede Otto Norn, 1990, s. 134f.).

¹⁷ S. 220.

¹⁸ Jfr. Gh. Derveaux-Van Ussel: Exposition de Sculptures anglaises et malinoises d'Albâtre. Musées royaux d'Art et d'Histoire, Bruxelles 1967, og Michael K. Wustrack: Die Mechelner Alabaster-Manufaktur des 16. und fruhen 17. Jahrhunderts, Frankfurt am Main-Bern 1982 (danske eksempler s. 341-50; Tyrsting ikke omtalt). - Det bemærkelsesværdigt tidlige relief blandt kendte alabastarbejder fra Nederlandene stammer sandsynligvis fra Mechelen eller Antwerpen i det nuværende Belgien, men en nærmere bestemmelse har ikke været mulig.

¹⁹ Et måske sekundært I (eller C?) H er indhugget til venstre for Marias hoved.

²⁰ Jfr. Otto Norn: Om et Herregaardskapel fra Renaissanceetiden, i Kulturminde, 1942-43, s. 52-56; i øvrigt Jensen: Gravsten, II, 2, begge med henvisninger til ældre litteratur.

²¹ Tavlens fyrretræskonstruktion ses på bagsiden: lodrette planker i fuld højde, fæstnet med smedjernssøm og fastholdt af vandret lagte, profilerede revler, samt af enklere, nyere, skråtstillede til fastholdelse af vingerne. Alabastrelieffet med træramme er indsat i udskæring i brædderne, fastholdt bagpå af træplade. Pilastre, lister etc. er fastsømmet bagklædningen. Kun figurer og kapitæler er skåret i eg.

²² Se bl.a. Nyt fra Bibelselskabet 3, 1989. Den danske bibels historie (forside og s. 10), af H. A. Greys.

²³ RA. Rtk. Rev. rgsk. 1660-ca. 1848. Århus stifts kirkegsk. 1680-94 (261-66).

²⁴ HofmFund. II, 1756, s. 335.

²⁵ Note 24. - At Mattrups ejere i flere tilfælde har betænkt deres sognekirke, er ikke ensbetydende med, at de også har været kirkeejere (jfr. s. 3963).

²⁶ Svarende til Bøje nr. 1559, med punktum: »A. F.«.

²⁷ Nogle lysestager, der en tid havde været anvendt i stedet for de nuværende, blev 1896 skænket til filialkirken i Gludsted, Ejstrup sogn, Vrads herred (note 10).

²⁸ Tidligere, 1880, efterset og repareret indvendig (note 15).

²⁹ Fonten er ikke omtalt i Wiedewelts egen værkfortegnelse (KglBibl. NKS 1396 n, fol. I og II), der imidlertid ikke er fuldstændig. Det forekommer dog rimeligt, at fonten er udført af Wiedewelt, der har leveret kirkeejeren, justitsråd Emanuel Thygesens (†1764) epitaf til Klovborg kirke, der ligeledes hørte under Mattrup. Jfr. også bygningstavle fra 1764 på Mattrup (N.J. Israelsen: Et sengotisk Billedskærersarbejde på Mattrup, 1979, s. 28).

³⁰ Kummen noget løst anbragt. Allerede 1857 ønskedes fonten fastgjort (note 10).

³¹ Kronebøjler affyr, underside af eg. Snedkerrestaureret 1968 af Lucien Hecklen, NM.

³² Både 1862 (note 15) og 1908 (indberetn.) bemærkes, at det 4. evangelistmaleri manglede.

³³ Samme konstruktion som vedr. pulpituremalerierne.

³⁴ Også på billedskærersens prædikestol i Engum er anbragt et Gudslam.

³⁵ Bedst bevaret på himlen.

³⁶ 1888 skulle stolens indvendige bræddebeklædning delvis fornyes. 1908 ønskedes gulvet inde i stolen og to fyldinger på indersiden fornyet (note 10).

³⁷ Fornyet før egetræsmalingen o. 1864 (sml. altertavlens overmalinger).

³⁸ Reparationer tidligst omtalt 1864f. og igen 1903. Østpanellerne er måske først udført 1854, da stolene ønskedes forsynet med oliemalet rygbeklædning (note 10).

³⁹ Istandsæt 1967.

⁴⁰ Note 10; jfr. Mary Bess Westenholz: Erindringer om Mama og hendes Slægt. Blixeniana 1979, Viborg 1979.

⁴¹ Ved restaureringen 1962 udskiftedes bælganlægget. Den originale registernavneplade af bemalet træ er opsat i orglets indre. Yderligere oplysninger findes i Orgelreg.

⁴² Ifølge restaurator stammede tre stykker andetsteds fra; måske fra fterskabsstolen?

⁴³ Restauratoren, Georg N.Kristiansen, har i indb. foreslået, at maleren kunne være Jens Christensen Bræstrup (1712-78), født i Brædstrup, Ring sogn, hvis initialer imidlertid ikke synes at harmonere med de på maleriet tydeligt angivne.

⁴⁴ Før dette tidspunkt var i de to yderste felter malet præsternes navne, med hvide versaler på sort bund (indberetn. 1908). Ved prøverensning 1964 af et malerifelt konstateredes på træværket samme farvelag som på altertavle og prædikestol.

⁴⁵ Stykkerne siges at være fundet på loftet til Klovborg kirke, der ligeledes har hørt under Mattrup, og hvis arkivalier intet meddeler om rokokoarbejder.

⁴⁶ Uldall: Kirkeklokker, s. 159, nr. 15, jfr. samme: Ms 1890 i NM og indberetn. 1877 ved Løffler.

⁴⁷ Bogstavet s i »est« og »fusus« er nærmest støbt som et c, tilsvarende bogstavet e i »magister«.

⁴⁸ RA. DaKanc. Rgsk. før 1559. Indkrævede klokker 1528-29 (108 A, pk.11).

⁴⁹ Herredsberetning 1877 ved Henry Petersen, i NM.

⁵⁰ Jfr. Aase Faye: Danske Støbejernskors. Bearbejdet og udgivet af Jan Faye, 1988, kat. nr. 119; mærket omtalt s. 216f.

⁵¹ Tilsvarende plader, men med våbener for Hardenberg og Rønnow, er indmuret i Klovborg kirkes apsis.

⁵² Granitkvadre, hvoraf en del øjensynligt stammer fra kirkebyggeri og indgår i Mattrups lade fra 1764, hidrører næppe fra Tyrsting kirke, der først blev nedrevet et par år senere.

SUMMARY

The squire of Mattrup manor in the mid 18th century was born a commoner, and although the manor-house was recorded as having had a chapel in the 1570s there was none in his time. Subsequently he carefully attended to the enrichment of his churches in an endeavour to be elevated to the aristocracy, and in 1776 this ambition was crowned with success.

The most far-reaching effort centred on the manor's parish church at Tyrsting where an entirely new church was erected in the 1760s. The design of this church is fairly traditional, although a hint of neo-classical influence can be perceived from the original position of the entrance on the church's principal axis; the entrance into the church was later moved to the south side of the tower.

The early church, judging by reused masonry in the present one, has at any rate been built partly of granite ashlar, and is unlikely to have differed much from the other churches in the area.

It stood on the same site, but virtually nothing is known about its architectural details.

In connection with the rebuilding of the church most of the furniture and fittings were renewed in the rococo style in the 1760s. The church pa-

tron, Thyge Jesper Thygesen of Mattrup, in his own words »the humble builder« in the inscription of 1767 in the gallery, commissioned Jens Jensen the Younger, wood carver of Horsens, for the task. This workshop supplied furniture to other manorial churches, for example Engum church under Bygholm manor, the estate owned by Thyge Jesper Thygesen's brother. The furnishings of this church served as the model for those of Tyrsting.

Inset in the altar-piece was an alabaster relief, signed V. L. 1551, probably of south Netherlandish workmanship, presumably from a †domestic altar-piece adorning the altar in the †chapel of Mattrup at the time the manor was owned by the noble family of Hardenberg.

The large marble font was also commissioned in the 1760s, probably the work of the Copenhagen sculptor, Johannes Wiedewelt, who sculpted the wall monument commemorating Emanuel Thygesen in the neighbouring village church at Klovborg, at that time under Mattrup.

Reused from the earlier church were some bench-ends from 1635, a partly altered chalice, a paten 1706, altar candlesticks c. 1640, and a chasuble with golden embroidery donated in 1732 by the then owner of Mattrup Manor.

Fig. 40. Området ved Tyrsting og Mattrup 1:10.000. Kortet, der er udført af Jørgen Wichmann 1992, er en sammentegning af dele af to ejerlav: Tyrsting bys jorder (Andreas Haar 1794, rettelsers medtaget til 1863) og Mattrups og Stids mølles jorder (Anders Terkelsen Hauberg 1817, rettelsers medtaget til 1862) - *Map of the area around the village Tyrsting and the manor of Mattrup.*

